

Ammutaanhan kansalaistoimittajiakin Journalisti kansalaisten aikakaudella: kuraattori vai ulkoistaja?

Hanna Nikkanen

Kun puhumme ”verkkosisällön kuratoinnista”, puhumme usein vaarallisen työn ulkoistamisesta suojattomille vapaaehtoistyöntekijöille. Mitä toimittajan tulisi tietää ulkoistajan vastuusta?

1. Johdanto

Toimittajia on kutsuttu julkisuuden portinvartijoiksi, mutta viime aikoina julkisuus on menettänyt suuren osan niistä muureista ja porteista, joihin sanonnalla viitattiin. Kaksi miljardia maapallon asukasta käyttää internetiä. Verkon ansiosta jokainen heistä voi julkaista haluamansa viestin ilman, että heidän tarvitsee vakuuttaa yhtäkään portinvartijatoimittajaa sen tärkeydestä.

Journalismin rooli yhteiskunnissamme on muuttunut paljon kuluneiden viidentoista vuoden aikana. Tässä artikkelissa tarkastelen kriittisesti *kuratointijournalismia*, yleisnimitystä niille lukuisille tavoille joilla ammattitoimittajat yhdistelevät työssään itse tuottamaansa materiaalia internetlähteistä lainattuun aineistoon.¹

Kontekstin ymmärtämiseksi meidän tulisi hahmottaa viisi merkittävää trendiä.

1. Sanomalehdet ovat keskellä talouskriisiä. Paperilehtien ilmoitustulot pienenevät lukijoiden hakiessa kaipaamansa sisällön netistä. Mediayritykset leikkaavat hitaiden ja työläiden hankkeiden, kuten tutkivan journalismin, budjetteja.
2. Ei-ammattimainen journalismi, tai kansalaisjournalismi, pystyy kilpailemaan laadulla ja syvyydellä ammattitoimittajien tuottaman sisällön kanssa. Tavallisten kansalaisten saatavilla olevat työvälineet kehittyvät ja muuttuvat halvemmiksi, internetin ulottuvuus kasvaa ja niinkutsuttu diginatiivien sukupolvi aikuistuu. Se näkyy kansalaisjournalismin tasossa.

¹ http://www.cjr.org/realtalk/journalists_vs_curators.php

3. Avoimen datan kampanjoiden sekä tietovuotojen ja -murtojen myötä suuria määriä aiemmin vaikeasti saatavilla ollutta tai kokonaan salaista tietoa vapautetaan julkisuuteen.
4. Internetin sananvapaus muuttuu entistä merkittävämmäksi aiheeksi. Kansalaisjournalistit ja tietovuotajat huolehtivat monista sellaisista yhteiskunnallisista tehtävistä, jotka kuuluivat ennen ammattitoimittajien tontille. Vihamielisten hallitusten ja yksityishenkilöiden vaiennusyrietykset ovat aggressiivisempia, kun kohteena on kansalaistoimittajaerneth ammattilaisen sijaan.
5. Erilaiset intuijaukset ja nk. palkkatrollaus (”astroturfing”, käytäntö jossa esimerkiksi mainostaja luo keksittyjä verkkohenkilöllisyyksiä voimistaakseen viestiään) yleistyvät. Perinteisen median faktantarkistusmenetelmät eivät aina tunnista uusia huijausmuotoja.

Tilanne on saanut jotkut epäilemään, että journalistien ammattikuntaa odottaa sukupuutto. Toiset ovat esittäneet täysin päinvastaisen kannan, jonka mukaan juuri ammattimainen journalismi vastaa yllä esitettyihin haasteisiin. Jälkimmäinen ryhmä puhuu *kuratoinnista*. (Usein sen rinnalla käytetään termiä *joukkoistaminen*, jolla on kuitenkin niin monia merkityksiä, että sanan käyttö journalismin yhteydessä voi johtaa väärinymmärryksiin.)

Kuraattoritoimittaja hakee tolkkua kaoottisesta digitaalisesta julkisuudesta ja palvelee näin informaatioähkystä kärsivää yleisöä. Kuraattorit etsivät, ymmärtävät, tarkistavat ja paketoivat uudelleen tietoa, jonka tuhannet muut tekijät ovat julkaisseet esimerkiksi blogeissa, sosiaalisessa mediassa tai pienten internetmedioiden kautta.

Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ammattitoimittaja lainaa blogitekstejä ja Twitter-viestejä reportaasissa, joka käsittelee tuoretta uutistapahtumaa; tai sitä, että uutislähetyksissä toistetaan amatöörien kuvaamia ja julkaisemia YouTube-videoita. Kun hakkeriryhmä tai vuotaja julkistaa salaista tietoa internetissä, toimittajat kopioivat osan aineistosta omiin juttuihinsa, joissa sen rinnalla esitetään kontekstia ja analyysia. Kansalaistoimittajat tuottavat internetiin kokonaisia tutkivia reportaaseja, jotka saattavat nousta valtajulkisuuteen, kunhan ne onnistuvat kiinnittävään tuoretta ja ilmaista aineistoa etsivien toimittajien huomioon.

Kuraattoritoimittajan roolin syntyä on viime vuosina saatellut viehättävä innostus. Se on liberaalidemokraattinen fantasia, jonka lupaaman positiivisen muutoksen tekijöitä ovat ideoiden vapaat markkinat ja laissez-faire-henkinen asenne totuudenetsintää kohtaan. Niin kauan kuin internet kasvaa ja muuttuu yhä vapaammaksi, fantasia maalaa, rehelliset ja hyvää tarkoittavat kuraattorit tulevat väistämättä luomaan entistä parempia ja totuudenmukaisempia mediatuotteita. Eivätkä positiiviset vaikutukset jää siihen: yleisö saa käyttöönsä laadukkaampaa tietoa maailmasta, ja lisääntyvä avoimuus voimauttaa kansalaisyhteiskuntaa. Se on tilanne, jossa kaikki voittavat.²

Ajatus toimittajasta kuraattorina luo uudenlaisia suhteita kansalaistoimittajien (”kansalaistoimittaja” on laaja käsite: käytännössä jokainen internetin käyttäjä voi toimia kansalaistoimittajana) ja perinteisen median välille. Tässä artikkelissa tarkastelen neljää esimerkkiä tällaisesta yhteistyöstä sekä niiden esiin nostamia kysymyksiä sananvapaudesta,

² Ks. mm. Aitamurto: Kymmenen väitettä journalismin tuhosta - ja miksi niistä ei kannata huolestua. Helsingin Sanomain Säätiö 2010.

julkisuudessa esiintyvien äänten moninaisuudesta ja julkaisijoiden vastuista.

Oma uskoni kansalaisjournalismiin on vankka. Siitä huolimatta aion tarkastella näitä liittolaisuuksia kriittisesti. Keskityn tekstissä niihin vaaroihin, joita edellä mainittu *laissez-faire*-ajattelutapa voi luoda muun muassa internetin vapaudelle, kansalaistoimittajien turvallisuudelle sekä reilulle, totuudenmukaiselle ja vastuulliselle journalismille.

Ehdotan, että kuratoinnin sijaan meidän pitäisi toisinaan puhua *ulkoistamisesta*, ja että tällä tulkinnanvaihdoksella olisi vaikutuksia siihen, miten käsiteämme journalistien vastuun muuttuvassa mediamaisemassa.

Artikkelissa esitän neljä esimerkkiä yhteistyöstä perinteisen ja kansalaismedian välillä. Mukana on vuotoja, aktivistien tutkivia hankkeita sekä yksi huijaus. Ne tarjoavat välineitä tarkastella perinteisen median vastuuta uusissa kumppanuuksissa. Tämä vastuu liittyy sekä mediayleisöihin että median käyttämiin amatöörisisällöntuottajiin.

2. Historia

Uuden vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä oli käynyt selväksi, että internet tappoi sanomalehtiä. Alati laajeneva lukijajoukko päätti hakea uutisensa internetpalveluista, ja mainostajat seurasivat heitä; silti useimpien sanomalehtien verkkoversiot eivät tuottaneet riittävästi mainostuloja edes omien kulujensa peittämiseen. Se johti etenkin Yhdysvalloissa kannibalistiseen kehään, jossa budjettileikkaukset heikensivät journalismin laatua, mikä johti lukijapakoon, mikä johti ilmoitustulojen pienenemiseen, mikä johti yhä uusiin leikkauksiin.³

Säästötoimet kohdistuivat erityisesti työläisiin, hitaisiin ja kalliisiin hankkeisiin. Toimittajien matkoihin sekä tutkivaan journalismiin käytetyt summat kutistuiivat.

Samalla amatöörien tuottaman journalismin määrä koko maailmassa kasvoi nopeasti. Sadoilla miljoonilla ihmisillä oli yhtäkkiä säännöllinen mahdollisuus käyttää huokeita internetyhteyksiä. Mobiiliteknologia irrotti internetyhteydet kotien ja toimistojen kiinteistä päätteistä ja toi ne kaikkialle. Levytilan, verkkoliikenteen ja lähes ammattimaisten työvälineiden hinnat laskivat. Internetin, joka oli vielä hiljattain ollut tekstipainotteinen väline, käyttäjät ihastuivat videoon niin kuluttajina kuin tuottajinakin.

Olisi liioittelua väittää, että kuluttajista tuli tuottajia ja päinvastoin aina ja kaikkialla. Amatööriutuustuotannon noususta ja perinteisen median bisnesmallien vaikeuksista huolimatta journalistien ammattikunta ei kadonnut. Se vain ajautui rajuun identiteettikriisiin.

Vielä muutama vuosi sitten "kansalaisjournalismi" tarkoitti varsin yksinkertaista sisältöä: yleisönosastohenkisiä blogitekstejä, nopeita ja rosoisia mielenosoitusraportteja. Indymedian

3 Philip Meyer: *The Vanishing Newspaper: Saving Journalism in the Information Age*. University of Missouri Press 2009; Johanna Vehkoo: *Painokoneet seis*. Teos 2011.

kaltaisissa palveluissa. Kansalaisjournalismi ei onnistunut kilpailemaan vakavasti ammattitoimittajien työn kanssa tai kyseenalaistamaan ammattikunnan kykyä tyydyttää yleisönsä tiedontarpeen. Tämä on muuttunut.

Tuhannet kansalaistoimittajat kilpailevat nykyään perinteisempien kollegoidensa kanssa sekä laadun että vaikutuksen saralla. Blogikirjoittajan paljastusreportaasi voi vaikuttaa julkiseen keskusteluun enemmän kuin suuren sanomalehden artikkeli samasta aiheesta. Yritykset, järjestöt ja aktivistiryhmät ovat oppineet tuottamaan journalistiselta vaikuttavaa, laadukasta aineistoa tukemaan omia kampanjoitaan. Vuotosivustot ja avoimen datan hankkeet tarjoavat kansalaisille, toimittajille ja kansalaistoimittajille yhtäläisen pääsyn valtavaan määrään raakainformaatiota. Kun jossain tapahtuu katastrofi tai syttyy sota, seuraamme amatöörien tuottamia uutislähetystyksiä ennen kuin ensimmäinen reportteri on saapunut paikalle.

Kaikki tämä nakertaa perinteistä käsitystämme toimittajan roolista ensimmäisenä tietolähteenämme. Journalisti ei enää ole ainoa silmä- ja korvaparimme kaukaisen sekasorron keskellä, tai ainokainen tulkki, jonka avulla ymmärrämme budjetit, huippukokoukset ja geopoliittiset jännitteet.

Sen sijaan ammattimaisella toimittajalla on uusi tehtävä: toimia tuhansien lahjakkaiden harrastelijoiden tuottaman aineiston kartoittajana ja jalostajana.

3. Kuratointi vs. ulkoistaminen

Kuratointi on sana, joka kuuluu museoihin, gallerioihin ja eläintarhoihin. Se on hyväntahtoinen mutta hierarkkinen. Se tulee latinan sanasta *curare*, ”huolehtia”; nykykäytössään se maalaa kuvan esineiden tai olentojen kokoelmasta, jota huolellinen ja liki kaikkivaltias valvoja järjestää, valikoi ja huoltaa.

Mitä kuratointi sitten ei ole? Kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Molemminpuolinen suhde.

Kansalaistoimittajien suhdetta perinteisiin tiedotusvälineisiin, jotka käyttävät heidän tuottamaansa aineistoa lähteenä, voidaan kuvata toisellakin sanalla. Museoiden sijaan tuo sana on tuttu liike-elämän muutoksia ja tuotannon etiikkaa käsittelevistä uutisista. *Ulkoistaminen*.

Teollisten tuotantoketjujen ulkoistamisen vertaaminen journalismin uusiin muotoihin on hyödyllistä kolmesta syystä.

1. Se viittaa päätökseen, jota motivoivat taloudelliset näkökohdat. Teollisuusyritys perustaa päätöksensä ulkoistaa osan tuotantoketjustaan tuotantokustannuksiin. Journalismissa syyt ovat usein monimutkaisemmat ja ulkoistamiseen liittyy monia muitakin näkökohtia (esimerkiksi moniäänisyys, yhteisösuhteet sekä tilanteet, joissa ulkopuolinen amatööri on ainoa mahdollinen tietolähde). Joka tapauksessa ammattimaisen journalistisen sisällön tuottamiseen käytettävät varat vähenevät, ja tuolloin amatöörien tuottama ilmainen aineisto muuttuu luonnollisesti entistä houkuttelevammaksi. Sen voi olettaa vaikuttavan mediayrityksissä tehtäviin ulkoistamispäätöksiin.

2. Se viittaa symbioottiseen, aktiiviseen, jatkuvaan suhteeseen, jossa molemmat osapuolet hyötyvät toistensa olemassaolon ja hyvinvoinnin jatkumisesta. Symbioottinen suhde ei ole aina tasa-arvoinen. Suuren mediayrityksen suhde kansalaistoimittajaan tai tietovuotajaan on hyvin suuren ja hyvin pienen toimijan välillä
3. Se viittaa vastuuseen. Kun yritys ulkoistaa tuotantoketjuaan, sen on tehtävä sopimuksia tietyistä vastuista sekä ”ylävirtaan” että ”alavirtaan”, siis alihankkijan ja kuluttajien suuntaan.⁴⁵

Jos ylävirran ja alavirran käsitteitä avataan teollisuusyrityksen näkökulmasta, tilanne näyttää jotakuinkin tältä:

Ylävirta: Kuka kantaa vastuun, jos alihankkijan työntekijät sairastuvat keuhkojen työolojen vuoksi?

Alavirta: Miten läpinäkyvä tuotantoketjun tulee olla, ja miten sen valvonta tulee järjestää, jotta kuluttajat voisivat perustaa ostopäätöksensä luotettavaan tietoon tuotteen turvallisuudesta ja eettisyydestä?

Jos taas tarkastelemme toimituksen päätöstä hankkia osa raakasisällöstään amatöörilähteistä, hahmotamme vastaavia ylävirran ja alavirran vastuita.

Ylävirta: Mitä tapahtuu, jos huonosti suunniteltu reportaasi asettaa kansalaistoimittajan vaaraan, tai jos hallitus painostaa lähdeä vaikenemaan?

Alavirta: Miten yleisö voi tietää, onko ulkoistettu sisältö luotettavaa?

4. Neljä tapausta

Tapaus A. Torture in Egypt

Kairolainen media-aktivisti Noha Atef ryhtyi keräämään kuvauksia egyptiläisillä poliisiasemilla tapahtuneesta poliisiväkivallasta ja kidutuksesta vuonna 2006. ”Torture in Egypt” oli alunalkaen tavallinen blogi, jossa Atef julkaisi kirjoituksiaan ja linkkejä aihetta käsitteleviin artikkeleihin. Blogin suosion kasvaessa ja väkivallan uhrien ryhtyessä lähettämään blogikirjoittajalle kuvauksia omista tapauksistaan Atef päätti luoda tietokannan, josta väkivaltatapauksia voisi etsiä poliisiaseman, kaupungin, kidutusmuotojen ja väitetyn tekijän perusteella. Blogin alisivu ”Torturepedia” muodostui paikaksi, jossa profiloitiin uhrien nimeämiä kiduttajapoliiseja nimineen ja kuvineen.

Noha Atefin blogin tarkoitus oli alkuun paikata puutteita perinteisempien toimijoiden työssä. Kansallinen media ei kertonut kidutuksesta, ja ihmisoikeusjärjestöillä taas ei ollut toimintaa

4 See, for example, Perspectives in Responsible Sourcing: <http://csc.typepad.com/responsiblesourcing/>

5 Vachon and Klassen 2009: Extending green practices across the supply chain: The impact of upstream and downstream integration. *International Journal of Operations & Production Management*, Vol. 26 Iss: 7.

internetissä. Tämän tyhjän täyttäminen oli Atefille väliaikainen tehtävä, jonka hän suunnitteli jatkuvan siihen asti, kun suuremmat toimijat ryhtyisivät kirjoittamaan aiheesta.⁶

Atefin blogi alkoi saamaan laajaa näkyvyyttä egyptiläisissä verkkoyhteisöissä vuonna 2009. Näkyvyys johti poliisiväkivallan uhrien Atefille lähettämien tapauskuvausten määrän kasvuun. Kun blogi nousi kahvipöytäkeskustelujen aiheeksi egyptiläisissä kodeissa ja työpaikoilla, joukko riippumattomia egyptiläisiä sanomalehtiä - jotka olivat aiemmin olleet varovaisia poliisia kohtaan esitetyn kritiikin suhteen - päättivät tarttua aiheeseen.

Egyptin viranomaiset ovat usein onnistuneet vaikeuttamaan Torture in Egypt -blogiin liittyvää toimintaa. Esimerkiksi sosiaalinen kuvanjakosivusto Flickr on poistanut kuvia "Piggipedia" -kokoelmasta, jonka Atef perusti aktivistitoveri Hossam el-Hamalawyn kanssa. Poiston taustalla oli oletettavasti Egyptin viranomaisten tekemä valitus tekijänoikeuksia loukkaavasta materiaalista.⁷

Atefin perhettä on uhkailtu Atefin aktivismin vuoksi.

Tapaus B. Sikatehtaat

Kesän ja syksyn 2009 aikana suomalaiset eläinoikeusaktivistit vierailivat kymmenillä sikatiloilla ilman lupaa kuvaamassa tuotantoeläinten elinolosuhteita. Kutsumattomien vieraiden kuvaamasta aineistosta paljastui eläinsuojelurikoksia: ahtaissa karsinoissa näkyi sairaita ja loukkaantuneita eläimiä, jotka talloutuivat lajitovereiden jaloissa.⁸

Joulukuussa 2009 aktivistien edustajat neuvottelivat videoaineiston ensijulkaisun Yleisradion A-Studion kanssa. Voima-lehden verkkojulkaisu Fifi, jota tuolloin päätoimitin, sai oikeuden julkaista lähes samanaikaisesti lisämateriaalia. Sen jälkeen sikatilakuvat levisivät nopeasti muihin tiedotusvälineisiin sikatehtaat.fi-kampanjasivulta, ja tapaus sai paljon huomiota. Myöhemmin kaksi kuvaajista, Karry Hedberg ja Saira Kivelä, antoivat haastatteluja omilla nimillään; se pidensi tarinan elinkaarta julkisuudessa.

Kampanja oli poliittinen menestys. Se nosti aiheen, jota median portinvartijat olivat aiemmin pitäneet vain pienten marginaaliryhmien kiinnostuksenkohteena, valtavirtajulkisuuteen. Kuvista seurannut julkinen keskustelu oli vahvasti kriittistä sikafarmareita ja maatalousministeriötä kohtaan.

Myöhemmin 11 sikatilallista syytti Kivelää ja Hedbergiä oikeudessa törkeästä kunnianloukkauksesta. Syyttäjä vaati kaksikolle noin 180 000 euron edestä vahingonkorvauksia sekä vankeusrangaistuksia: Hedbergille ehdotonta, Kivelälle ehdollista. Sen sijaan aktivistien

6 Keskustelu, Noha Atef, 4.10. 2012.

7 Connected in Cairo: Piggipedia "Censored": Internet Constraints on the Revolutionary Imagination. <http://connectedincairo.com/2011/06/11/piggipedia-censored-internet-constraints-on-the-revolutionary-imagination/>

8 <http://sikatehtaat.fi/sikalat-2009>

aineiston julkaisseita tiedotusvälineitä ei syytetty mistään rikoksesta. Yhtä lukuunottamatta kaikki syytteet hylättiin käräjäoikeudessa vuonna 2011, mutta syyttäjä on valittanut päätöksestä, ja tapauksen käsittely jatkuu.⁹

Tapaus C. A Gay Girl in Damascus

Amina Abdallah Arraf al Omari, syyrialaisamerikkalainen englanninopettaja ja seksuaalivähemmistöaktivisti, julkaisi kirjoituksiaan blogissa "A Gay Girl in Damascus" helmikuusta kesäkuuhun vuonna 2011, Syyrian kansannousun varhaisina kuukausina. Arrafin tarina kiinnitti useiden kansainvälisten tiedotusvälineiden huomion. Brittilehti Guardian, jonka toimittaja haastatteli Arrafia sähköpostin välityksellä, kuvasi blogistia "Syyrian kapinan sankarittareksi". Kesäkuun alussa Arrafin kerrottiin joutuneen siepatuksi. Tieto tapahtuneesta levisi nopeasti läntisiin medioihin. Muiden muassa Guardian, Washington Post ja Fox News antoivat katoamiselle paljon huomiota, ja Yhdysvaltain ulkoministeriö ilmoitti tutkivansa asiaa.

Kuusi päivää katoamisen jälkeen blogi The Electronic Intifada julkaisi artikkelin, jonka mukaan Arraf ei ollut todellinen henkilö. Kirjoittajat uskoivat blogistin olleen yhdysvaltalaisen pariskunnan fiktiivinen luomus. Pian Tom Mac Master, Edinburghissa opiskeleva yhdysvaltalaismies, tunnusti esiintyneensä Aminana.¹⁰

"En usko vahingoittaneeni ketään - uskon luoneeni merkittävän äänitorven asioille, joita pidän tärkeinä", Mac Master kirjoitti Arrafin blogissa 12. kesäkuuta.

Yleisö reagoi paljastukseen hyvin kielteisesti. Lähi-idässä asuvat homoblogaajat syyttivät Mac Masteria heidän oman äänensä varastamisesta ja heidän ongelmiansa trivialisoinnista. Syyrialaiset pelkäsivät, että presidentti al-Assadin hallinto käyttäisi huijausta hyväkseen syyttääkseen kaikkia oppositioaktivisteja ulkomaisten toimijoiden sätäkynukeiksi. (Se huoli näyttää jossain määrin käyneen toteen.)

Tapaus D. Balatonring-vuoto

Vuonna 2009 unkarilainen tutkiva toimittaja Tamás Bodoky pyysi saada nähdä kannattavuuslaskelman, joka oli vakuuttanut Unkarin hallituksen tukemaan Balatonringin, uuden moottoriurheiluradan, rakentamista Sávolyn kaupunkiin. Hanke oli saanut 74,7 miljoonan euron arvosta valtion tukea ja 55 miljoonan euron lainan Unkarin kehityspankilta. Bodokyn pyyntö evättiin.¹¹

Pian käynnissä oli kolme rinnakkaista prosessia. Internetkampanja vaati pääministeriä

9 Etelä-Suomen Sanomat: Pääosa syytteistä nurin sikatilojen salakuvausjutussa. 15.11. 2012.

10 Benjamin Doherty: Reflecting on the Amina hoax. <http://electronicintifada.net/blogs/benjamin-doherty/reflecting-amina-hoax-coverage-analysis-and-investigation>

11 Keskustelu ja sähköposti, Balázs Dénes, June 22, 2012; Tamás Bodoky, June 24, 2012; Tivadar Huttli, June 25, 2012

julkistamaan laskelman. Kansalaisoikeusjärjestö TASZ vei asian oikeuteen. Balatonring-prosessissa mukana olleiden elinten sisältä alkoi vuotaa tietoja Bodokylle ja TASZ:lle.

Tämä yhteistyö ammattitoimittajan, blogikirjoittajien, kansalaisjärjestön, tietovuotajien ja satojen tavallisten unkarilaisten verkkokäyttäjien välillä sai hallituksen pyörittämään kantansa ja julkistamaan osan vaadituista asiakirjoista, ja lopulta oikeuden päätös määräsi kaikki asiakirjat julkisiksi. Silloin selvisi, että sopimus olisi käytännössä kanavoanut suuria summia julkisia varoja yksityisiin käsiin. Unkarin kehityspankki vetäytyi hankkeesta ja jätti sijoittajat etsimään tilalle yksityistä rahoitusta.

Useat kampanjaan osallistuneet ihmiset ovat myöhemmin kertoneet työnantajiansa painostaneen heitä ottamaan etäisyyttä aiheeseen, ja jotkut pelkäsivät turvallisuutensa puolesta. Bodoky jätti työpaikkansa index.hu:ssa, suosituilla uutissivustolla, riitaututtuaan työnantajansa kanssa korruptiota käsittelevien juttujensa käsittelystä. Hän perusti myöhemmin tutkivan journalismin keskus Átlátszon ja uutissivusto atlatszo.hu:n.

5. Ylävirran riskit

Aiemmin viittasin vastuisiin, joiden jaosta on sovittava ennen kuin yritys ulkoistaa osan tuotannostaan. Osa näistä sopimuksista tehdään ylävirrassa sijaitsevien kumppanien kanssa: siis ihmisten ja yritysten, jotka osallistuvat tuotantoketjun alkuvaiheeseen.

Kun perinteinen journalismi ulkoistaa sisällöntuotantoaan verkkoyhteisöille ja kansalaistoimittajille, ylävirran kumppaneiksi päätyy usein tavallisia ihmisiä, joilla on käytössään vain rajoitetusti rahaa ja oikeusapua. Heidän kohtaamansa riskit voivat olla suurempia kuin ne riskit, joita ammattitoimittaja saattaa kohdata työssään, ja heidän kykynsä suojautua noilta riskeiltä on rajallinen.

Ammatillinen näkyvyys ja instituutioiden tuki muodostavat panssarin, joka suojelee ammattitoimittajaa. Jos toimittaja haastetaan oikeuteen, kustantaja maksaa tyypillisesti viulut, ja jos häntä vahingoitetaan tai uhkaillaan, tuottuneiden kollegoiden muodostama kansainvälinen yhteisö korottaa äänensä. Kansalaistoimittaja pääsee harvoin nauttimaan vastaavasta tuesta. Siksi kansalaistoimittajat ovat erityisen haavoittuvia, kun heitä uhkaa väkivalta, pelottelutarkoituksessa nostettu syyte tai perusteeton verkkosisällön tuhoaminen.

Lyhyesti sanottuna: kansalaisjournalismia on helpompi uhata kuin ammattijournalismia.

Sensuuri, välikärsien vastuu ja verkon neutraalius

Tapaus A:ssa Flickr poisti palvelustaan egyptiläisen Piggipedia-ryhmän kuvia selittämättä päätöstään. Yksityisten verkkopalveluntarjoajien harjoittama, satunnaiselta vaikuttava sensuuri osuu hyvin harvoin suuriin mediayrityksiin. Suurella yhtiöllä on varaa tallentaa sisältönsä omille palvelimille ja pysyä näin riippumattomana YouTuben ja Flickrin kaltaisista palveluista. Mitä internetpalveluntarjoajiin tulee, suuri yhtiö voi yleensä luottaa siihen, ettei palveluntarjoaja halua ottaa riskejä suututtaa taloudellisesti merkittävää asiakasta, ja siksi suuret asiakkaat välttyvät

yllättäviltä kurinpitotoimilta.¹²

Pienemmät, ei-ammattimaiset tiedotusvälineet pelaavat heikommilla korteilla. Palveluntarjoajat tietävät, että jos pienen asiakkaan verkkosisältö aiheuttaa tyytymättömyyttä, niiden on yleensä halvempaa luopua koko asiakkaasta kuin ryhtyä käräjöimään sensuuria vaativien tahojen kanssa.

Verkon neutraaliudella tarkoitetaan periaatetta, jonka mukaan kaikki verkkoliikenne on samanarvoista eikä mitään liikennettä priorisoida. Tämän periaatteen rapautuminen uhkaa ei-ammattimaista journalismia. Pienet, vapaaehtois pohjalta toimivat ryhmät käyttävät usein raskaita palveluita - esimerkiksi videostreamausta - eikä niillä olisi varaa maksaa priorisoidusta liikenteestä.

Pelottelusyytteet

Tapaus B:ssä suomalaiset sikatilalliset päättivät haastaa eläinaktivistit oikeuteen, mutta vastaavia syytteitä ei luettu tiedotusvälineille. Tilallisten ja syyttäjän rangaistusvaatimukset olivat niin suuret, että ne herättivät epäilyjä ns. SLAPP-syytteestä (”strategic litigation against protected speech”, strateginen syyte lain suojaamaa puhetta vastaan). SLAPP viittaa kantajan pyrkimykseen säikäyttää arvostelijat vaikenemaan uhkaamalla näitä oikeudenkäyntikulujen, pitkien oikeudenkäyntien ja tuomioiden mahdollisuudella.

SLAPP-syytteet eivät ole erityisen tehokkaita suurten tiedotusvälineiden ammattitoimittajia vastaan, koska toimittajat voivat yleensä käyttää työnantajansa tarjoamia resursseja säästyäkseen oikeustaistelun raskaimmilta seuraamuksilta. Ilman ulkopuolista rahoitusta työskentelevät kansalaistoimittajat voivat sen sijaan pitää jo ajatusta syytteestä lamauttavana, jopa silloin kun syyte on ilmiselvästi vailla perusteita.

Väkivalta ja työttömyys

Tapaus A:ssa Noha Atefin perhettä uhkailtiin Atefin tutkivan työn vuoksi. Tapaus B:ssä fyysisen väkivallan uhka ei toteutunut, mutta niin olisi voinut käydä: aiemmassa tapauksessa suomalainen turkistarhaaja ampui viittä eläinoikeusaktivistia kohti heidän poistuessaan tilalta, ja osa aktivisteista haavoittui.

Tapaus D:ssä joukko ihmisiä - vuotojen lähteistä korruptionvastaisiin kampanjoihin, kansalaistoimittajiin ja ammattitoimittajiin - koki olonsa uhatuksi, kun korruptiotutkimus sai tuulta siipiensä alle. Tietovuotoihin erikoistuneiden verkkopalveluiden synty näyttää kasvattaneen vuotojen merkitystä toimittajien lähteenä, ja viime vuosina monen korkean profiilin vuototapauksen yhteydessä tietovuotajia ja heidän perheenjäseniään on erotettu työpaikoistaan ja toisinaan syytetty rikoksista.

Lähdesuojan murtuminen

Kansalaistoimittajat työskentelevät usein anonyymisti turvallisuutensa takaamiseksi. Digitaalinen

12 Ks. mm. Rebecca MacKinnon: Consent of the Networked. Basic Books 2012.

teknologia helpottaa toimittajan yhteydenpitoa nimettömän lähteen kanssa, mutta lähteen nimettömyyden suojeleminen voi samalla käydä vaikeaksi. Joissain valitettavissa tapauksissa ammattitoimittajan varomattomuus tietoturvan suhteen on johtanut kansalaistoimittajan henkilöllisyyden paljastumiseen ja asettanut tämän hengenvaaraan.¹³

Houkutus ulkoistaa vaaralliset tehtävät

Tapaus B:n eläinoikeusaktivistien mukaan ammattitoimittajat ovat usein valitelleet heille esimiestensä haluttomuudesta päästää työsuhteiset toimittajat tekemään tutkivaa journalismia silloin, kun työhön liittyisi fyysisiä tai oikeudellisia riskejä. Silti samat esimiehet ovat valmiita ottamaan kansalaistoimittajilta vastaan materiaalia, jonka tuottamiseen liittyy vastaavia riskejä.¹⁴

Yrityksen yhteiskuntavastuun näkökulmasta kyse on perustavanlaatuisesta vastuunjakokysymyksestä. Kuuluisiko tiedotusvälineen kantaa vastuu niistä riskeistä, joita kansalaistoimittajat ottavat toimiessaan tiedotusvälineen ulkoistettuina sisällöntuottajina? Kysymys, johon en tässä artikkelissa yritä tyhjentävästi vastata, liittyy sisältöpalveluiden myyjän ja ostajan väliseen ulkoistamissopimukseen. Voidaanko myyjän - tässä tapauksessa ilmaistuottajan - riskit jötenkin jakaa?

6. Alavirran riskit

Kun asioimme vaikkapa lelukaupassa, ymmärrämme että suurin osa tuotteista ei ole saapunut kauppaan lelubrändejä hallitsevien yritysten pyörittämistä tehtaista. Niiden tekijät ovat nimettömiä alihankkijoita maapallon toisella puolella, ja me luotamme niiden turvallisuuteen vain siksi, että tiedämme myyjän kantavan vastuuta alihankkijan tekemästä tuotteesta. Tyytymättämän kuluttajan ei siis tarvitse osoittaa valittajansa kaukaiselle alihankkijalle, vaan hän voi ottaa yhteyttä brändin omistajaan.

Kun mediayritys ulkoistaa sisällöntuotantoaan, se saattaa vastaavasti joutua vastaamaan kysymyksiin vastuustaan kuluttajille. Aivan erityisen usein kysymykset tulevat koskemaan välitettujen tietojen todenmukaisuutta.

Kuraatointijournalismi ei ole aina laiskaa. Joskus se kuitenkin on: kuraatointia käytetään tekosyynä laskea journalismin rimaa silloin, kun toimittaja on laiska, kiireinen tai yksinkertaisesti tottumaton varmistamaan verkkolähteiden aitoutta.¹⁵

Huijaukset

Tapaus C lienee tunnetuin viimeaikainen verkkohuijaus, joka on onnistunut huiputtamaan

13 Ks. mm. Matthieu Aikins: The Spy Who Came In From The Code.

http://www.cjr.org/feature/the_spy_who_came_in_from_the_c.php?page=all

14 Sähköposti, Saila Kivelä, 15.3. 2012.

15 Ks. Nieman Report, kesä 2012: Truth in the age of social media.

<http://www.nieman.harvard.edu/reports/issue/100072/Summer-2012.aspx>

joukkoviestimiä. Amina Arrafin blogi ei itsessään ollut erityisen merkittävä; internet on täynnä samantapaisia keksittyjä identiteettejä. Niiden luomista ei voida (eikä luultavasti kannattaisikaan) estää. Kuten tunnettu New Yorker -pilakuva julisti jo vuonna 1993: "Internetissä kukaan ei tiedä, että olet koira."

Palkkatrollaus

Hallitukset, poliittiset liikkeet ja yritykset ovat viime vuosina omaksuneet joukolla tavan esiintyä verkossa kansalaistoimittajina, sosiaalisen median käyttäjinä tai uutiskomentoihin edistääkseen näkökulmaansa tai markkinoidakseen tuotettaan. Käytössä on massiivisiin palkkatrollausoperaatioihin soveltuvia ohjelmia, jotka auttavat hallinnoimaan satoja keksittyjä verkkoidentiteettejä; osa ohjelmista on kehitetty kansallisten turvallisuusvirastojen käyttöön, kun ne pyrkivät vaikuttamaan julkiseen mielipiteeseen ulkomailla.

Palkkatrollauksen ammatilliselle kontakti herkkäuskoiseen toimittajaan voi olla täyspotti. Kun arvostettu joukkoviestin julkaisee ulkoistettua sisältöä, se lainaa omaa uskottavuuttaan sisällön tekijöille. Tällainen tarttuva uskottavuus yhdistettynä yleisön kokoon aiheuttaa sen, että toimijat, jotka pyrkivät vaikuttamaan yleisön mielipiteisiin, tapaavat pitää valtavirtamedian huomiota houkuttelevana.

Keksityt verkkopersonat muuttuvat ongelmallisiksi, kun ne lipsahtavat läpi perinteisen median faktantarkistusprosesseista. Yleisön jäsenet olettavat usein, että jokainen tiedotusvälineessä julkaistava juttu käy toimituksessa varsin luotettavan syynin läpi. Amina Arrafin kaltaiset tapaukset osoittavat, ettei oletus aina pidä paikkaansa, etenkin silloin kun journalismi siirtyy lähemmäs verkkosisällön kuratointia.

Asenteellisuus

Sisällön kuratoiminen ei ole neutraali tehtävä. Paikallisen sisällön käyttö voi saada uutisraportin vaikuttamaan aidommalta, mutta toimittaja, joka valitsee muutaman sisällöntuottajan verkon tarjoamien satojen vaihtoehtojen joukosta tekee väistämättä valintoja. Nuo valinnat korostavat tiettyjä ääniä ja vaijentavat toisia; ne äänet, jotka eivät ole lainkaan läsnä verkossa, jäävät luonnollisesti kokonaan kuratoinnin ulkopuolelle.

Uutishuoneiden sisäiset asenteet ja sidonnaisuudet eivät katoa, kun verkkolähteet tulevat mukaan uutisprosessiin. Tapaus D:ssä unkarilainen uutissivusto index.hu kyllästyi toimittajansa tapaan tehdä yhteistyötä kansalaistoimittajien, aktivistien ja tietovuotajien kanssa, kun yhteistyössä tutkittu juttu alkoi vaikuttaa paikallisiin poliitikoihin ja liikemiehiin. Lopulta toimittajan oli jätettävä työpaikkansa ja jatkettava tapauksen tutkimista vapaana toimittajana, vailla työnantajan tarjoamaa taloudellista turvaa ja laajaa yleisöä.

Tapauksessa C kuvattiin Tom MacMasterin onnistunutta huijausta. Se, että Amina Arrafin blogista innostuttiin ja siihen uskottiin erityisesti Euroopan ja Pohjois-Amerikan medioissa, saattaa selittyä toimittajien tiedostamattomilla asenteilla. Blogosfäärissä on satojatuhansia arabiääniä, mutta jostain syystä läntiset toimittajat innostuivat joukolla juuri siitä äänestä, joka ei ollutkaan arabinaisen vaan länsimaisen miehen ääni. On tärkeää huomata, että toimittajien

motiivit olivat oletettavasti puhtaat: Arrafin tarina kosketti heitä aidosti, kutakin omista syistään.

16

Kun kuraattoritoimittaja valitsee yhden äänen lähes loputtomilta informaatiomarkkinoilta, hänen on vaikeaa olla päästämättä omaa maailmankuvaansa vaikuttamaan valintaan.

Alitajuinen *kognitiivinen vääristymä* on mitä inhimillisin taipumus. Lankeamme niinkutsuttuun *vahvistusharhaan* kun muistamme kohtaamaamme tietoa valikoiden, unohtaen ne seikat jotka eivät tue aiempia käsityksiämme; harjoitamme *toiveajattelua* kun kuvailemme asioita, joiden toivoisimme olevan totta sen sijaan, että kuvailisimme totuutta. Yksilötasolla kognitiivisia vääristymiä on lähes mahdoton välttää. (Tuore tutkimus Journal of Personality and Social Psychology -lehdessä jopa väittää, että korkea kognitiivista kyvykkyyttä osoittavat ihmiset ovat erityisen alttiita vääristymille, koska he kuvittelevat älynsä suojaavan heitä vääristymiltä.)¹⁷

Kognitiivisesta vääristymästä tulee kollektiivinen maailmiö silloin, kun suuri joukko toimittajia lähestyy samaa aihetta samalla tavalla vääristyneestä tulokulmasta. Silloin koko mediakenttä vahvistaa tietäntyyppisiä näkemyksiä, jotka vastaavat toimittajien jakamaa maailmankuvaa.

Yksi mahdollinen esimerkki tästä liittyy kevään 2011 arabikansannousujen uutisointiin englanninkielisissä joukkoviestimissä. Tuolloin tiedotusvälineet lainasivat ahkerasti sosiaalisen median lähteitä ja blogikirjoittajia saadakseen uutisiinsa ”aitoja” ääniä alueelta. Nuo lähteet olivat tyypillisesti nuoria, englannintaitoisia, koulutettuja, kaupunkilaisia, keskiluokkaisia ja kulttuurisesti liberaaleja - ihmisiä, joihin läntisten toimittajien ja yleisön oli helppo samastua, ja jotka varmasti edustivat hyvin sitä pientä kansanosaa, joka käyttää paljon aikaa internetissä. Kun Egyptin ja Tunisian ensimmäiset kansannousujen jälkeiset vaalit johtivat konservatiivien voittoon, moni ihminen lännessä yllättyi: äänestäjien valinnat eivät vastanneetkaan niitä aidoiksi väitettyjä ääniä, joita he olivat niin monesti aiemmin kuulleet alueelta saapuvissa uutisraporteissa.¹⁸

Verkkokeskustelun käyttö tekosyynä huhujen levittämiseen

Kaikkein kunnianhimmommillaan kuraattorijournalismi merkitsee huhujen julkaisemista sillä tekosyillä, että niistä puhutaan jo verkossa. Vastuu tarinan todenmukaisuudesta, tai sen julkaisemisen eettisyydestä, sysätään alkuperäiselle lähteelle. Toimittaja korostaa, ettei uutisoi itse aihetta vaan aiheesta käytävää verkkokeskustelua, mutta todellisuudessa joukkoviestinten huomio voimistaa väistämättä huhua ja muuttuu osaksi sitä.

Yhdysvaltalainen mediatutkija Henry Jenkins on esittänyt, että niinkutsuttu birther-liike - yhdysvaltalainen konservatiiviliike, joka väittää presidentti Obaman syntyneen liittovaltion ulkopuolella - on saanut huomattavasti elinvoimaa joukkoviestinten uutisista, joissa ei sinänsä käsitelty kysymystä Obaman synnyinpaikasta, vaan keskityttiin uutisimaan tapausta ympäröivää

16 Jillian York: Doubting Amina. <http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/102768/Doubting-Amina.aspx>

17 Jonah Lehrer: Why Smart People Are Stupid. <http://www.newyorker.com/online/blogs/frontal-cortex/2012/06/daniel-kahneman-bias-studies.html>

18 Korpiola ja Nikkanen: Arabikevät. Avain 2012.

7. Johtopäätökset

Olen pyrkinyt kuvaamaan tässä artikkelissa niitä riskejä, joita syntyy, kun journalistisen sisällön tuotantoa ulkoistetaan kansalaistoimittajille. Se ei tarkoita, että vastustaisin perinteisen median ja kansalaisjournalismin yhteistyötä. Päinvastoin: uskon, että Noha Atefin ja lukemattomien muiden omistautuneiden epätyypillisten toimittajien työstä löytyy runsaasti esimerkkejä siitä, miten yhteistyö voi parantaa niin kansalaisjournalismin kuin perinteisenkin journalismin laatua sekä samalla vahvistaa ympäröivää kansalaisyhteiskuntaa.

Väitteeni kuitenkin on, että perinteisissä viestimissä työskentelevät toimittajat ovat usein naiiveja ja varomattomia kuratoidessaan sosiaalisen medioiden sisältöä ja kansalaisjournalismia.

Kuraattorijournalismiin liittyy nähdäkseni seuraavanlaisia huolestuttavia trendejä:

1. Näennäisen moniääniset uutiset muuttuvat todellisuudessa entistä monotonisemmiksi, kun toimittajat valikoivat verkkolähteistä omaa (usein tiedostamatonta) agendaansa tukevia näkemyksiä. Filterikuplat - tilanteet joissa kukin yleisön jäsen saa ainoastaan omaa maailmankuvaansa vahvistavaa tietoa - muuttuvat entistä läpipääsemättömämmiksi.
2. Syvälliseen journalismiin saatavilla olevien varojen väheneminen johtaa verkkolähteiden käytön yleistymiseen uutisissa, mutta vähentää verkkositaattien faktantarkistukseen käytettävissä olevaa aikaa. Toimittajia on entistä helpompi huijata ja palkkatrollaushuijaukset yleistyvät. Yleisön luottamus perinteiseen journalismiin heikkenee ja näinollen tiedotusvälineiden kriisi syvenee.
3. Kansalaisjournalistien ja tietovuotajien vankilatuomiot ja murhat yleistyvät. Toisinaan vaaratilanteeseen on johtanut yhteistyö ammattitoimittajan kanssa. Sekä hallitusten että yritysten harjoittama sensuuri uhkaa kansalaisjournalismia. Verkon neutraliteetin periaatteen vesittyminen hyödyttää vauraita toimijoita, mutta kaikkien muiden viestintä muuttuu asteen vaikeammaksi.

Ratkaisut näihin uhakuviin tulevat olevaan monimutkaisia ja -puolisia. Eri viestimet siteeraavat verkkosisältöä lukemattomin eri tavoin, ja siksi niiden on vastattava hyvin erilaisiin kysymyksiin siteeraamisen vastuullisuudesta. Yleispätevä vastaus yllämainittuihin huolestuttaviin trendeihin olisi toivottoman lattea - ”parempaa journalismia”.

Latteuden uhkasta huolimatta esitän tässä yhteenvedossa vastuullisuuden muistilistan toimituksille.

1. Kun jutussa siteerataan kansalaistoimittajaa, on sitä parempi, mitä enemmän kontekstia ja läpinäkyvyyttä lukijalle tarjotaan. Kuka lainattu kirjoittaja on, miten heidät löydettiin, ja miksi juuri heidät on valittu edustamaan mahdollisesti tuhansia verkossa viestiviä ihmisiä? Laatuviestimillä tulisi olla käytössä toimitusprosesseja ja eettisiä ohjeita, jotka pyrkivät

19 Keskustelu, Henry Jenkins, 22.6. 2012.

estämään verkkolainauksen tarkoitushakuisen poimimisen; samantapaiset prosessit ja ohjeet ohjaavat jo monessa toimituksessa haastateltavien valintaa. Mitä monimutkaisemmasta aiheesta on kyse, sen enemmän huolellisuutta ulkoistusprosessista vastaavilta ihmisiltä vaaditaan.

2. Lisääntyvien haasteiden tulee johtaa faktantarkistusprosessien kehittämiseen. Faktantarkistukseen käytettäviä resursseja tulee lisätä, ei vähentää.²⁰
3. Toimitusten tulee määritellä omat vastuunsa ulkopuolisia sisällöntuottajia kohtaan. Se koskee myös hyvin poikkeuksellisia yhteistyökumppaneita, kuten hakkereita ja tietovuotajia. Vastuu voi tarkoittaa esimerkiksi sitoutumista lakiavun antamiseen tarvittaessa, osallistumista kansalaistoimittajien oikeuksia puolustavaan toimintaan tai lobbaamista verkon neutraaliuden puolesta. Sisällöntuotannon ulkoistamiseen on laadittava eettisiä ohjeita. Sensuuria, sähköistä valvontaa ja muita internetin vapautteen liittyviä kysymyksiä on tarkasteltava laajemmasta perspektiivistä kuin mediayrityksen omasta, usein varsin suojaisasta, näkökulmasta. Analyysiin on sisällytettävä niiden tavallisten ihmisten näkökulma, joiden palkattomasta työstä uutisorganisaatio hyötyy.

20 Lila King: Vetting Citizen Journalism. <http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/102767/Vetting-Citizen-Journalism.aspx>